

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

Нечерда В.Б.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя,*

Інститут проблем виховання

Національної академії педагогічних наук України

ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПЛЕЙБЕК-ТЕАТРУ У ПРАКТИКУ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

Актуальність феномену соціальної успішності зумовлена її цінністю в сучасній соціокультурній ситуації, що характеризується зростанням уваги до особистості з активною життєвою позицією, соціально компетентної із варіативним способом мислення, гнучкої у різноманітних сценаріях мінливої дійсності і при цьому готової до відповідальності за власну життєву траєкторію. Формування соціально успішної особистості сучасного учня наразі відбувається за допомогою застосування інноваційних педагогічних методів і технологій, з-поміж яких театральна технологія є однією із найпоширеніших, оскільки становить собою особливу форму взаємодії учнівського і педагогічного колективів. На нашу думку, особливо доречною в роботі з учнівською аудиторією є технологія плейбек-театру, оскільки така вистава фактично являє собою арт-діалог із школярем щодо важливих для нього проблем.

Виходячи із зазначеного вище, основна мета нашого дослідження полягає у визначенні сучасної ролі технології плейбек-театру у формуванні соціально успішної особистості учня закладу загальної середньої освіти. Відповідно нашими завданнями є узагальнення даних щодо значення і можливостей театральної діяльності у формуванні соціально успішної особистості, а також аналіз результатів застосування відповідних методів, спрямованих на з'ясування особливостей технології плейбек-театру. Для вирішення поставлених завдань використовувалися методи теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури, систематизації і узагальнення педагогічного досвіду й аналізу шкільної

документації та емпіричні методи, такі як бесіда, бліц-опитування й інтерв'ювання. За їх допомогою було з'ясовано роль технології плейбек-театру у формуванні соціально успішної особистості сучасного учня.

Рефлексія психолого-педагогічних джерел, присвячених феномену соціальної успішності і ролі театральної технології у формуванні соціально успішної особистості учня, дозволила нам отримати наступні результати. Соціальну успішність розглядають «як процес і результат досягнення мети і як комплексне явище, що включає особистісний і соціальний рівні» [1, с. 3]. Характеристиками соціально успішної людини вважають: «здатність досягати значних результатів та цілей, планувати, ефективно спілкуватися з людьми, сповідувати філософію позитивного мислення та сприйняття життя, здатність приймати правильні рішення, використовувати або «відчувати» момент, розумно ризикувати та ін.» [2, с. 180]. Відтак формування соціально успішної особистості у закладах загальної середньої освіти має базуватися на самодетермінації і самовдосконаленні учня та орієнтуватися на соціально-психологічні характеристики його віку. Технології формування соціально успішної особистості учня ми розуміємо як системну сукупність методологічних підходів, форм, методів, способів виховної діяльності, послідовність виконання яких забезпечує розвиток в учня необхідних для соціальної успішності якостей і навичок.

На багатоаспектному значенні театральної технології і її необмежених можливостях впливу на формування успішної особистості молоді людини наголошується у працях дослідників В. Будянського, Д. Будянського, І. Зязюна, А. Капської, О. Комаровської, Н. Миропольської та ін. Розмірковуючи про культуротворчу і соціотворчу ефективність театральної діяльності школярів, вчені В. Букатов, О. Єршова, І. Масанділова, О. Михальова, О. Страхов, І. Фузейнікова, В. Шахрай та ін. акцентують увагу на ролі театального мистецтва у соціальному становленні підростаючого покоління, зокрема, в розвитку в учнів закладів загальної середньої освіти важливих навичок соціально-культурної взаємодії: командної роботи, комунікативної толерантності, адекватної обставинам і зрозумілої для оточуючих поведінки й ін. У своїх дослідженнях вчена В. Шахрай зауважує, що «театральне мистецтво як засіб різнобічного розвитку особистості вже тривалий час активно застосовується в передовій педагогічній практиці. Завдяки залученню дітей до театально-ігрової діяльності відбувається гармонізація їхнього життя й соціуму» [3, с. 7].

Отже, формування соціально успішної особистості засобами шкільного театру є проблемою складною й неоднозначною. Зауважимо, що в наш час бракує вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних досліджень, які б розкривали роль технології плейбек-театру у цьому процесі. Проте, на основних характеристиках жанру плейбек-театру ми наголошували у наших попередніх працях, відзначаючи, що він «допомагає учням розвивати вміння слухати й чути іншого, бачити глибинну суть події чи вчинку, довіряти й довірятися, відчувати іншу людину й вірити у себе» [4, с. 108]. Необхідно підкреслити вагомий внесок сучасного дослідника В. Савінова у розвиток і популяризацію технології плейбек-театру. Погоджуємось із думкою цього вченого щодо вагомого розвивального потенціалу плейбек-театру для всіх його учасників, завдяки чому він цікавий не лише як самоцінне мистецтво, але й і як технологія, яку можна застосовувати для вирішення різноманітних завдань навчання і виховання [5, с. 124].

Аналіз науково-педагогічних джерел та емпіричних даних, отриманих нами під час інтерв'ювання представників адміністрацій експериментальних закладів і бесід із представниками педагогічних колективів, засвідчив зростання кількості впроваджень технології плейбек-театру у закладах загальної середньої освіти. Результати бліц-опитування учнів основної і старшої школи дозволили пов'язати таку зацікавленість цим театральним жанром, передусім, із його неординарністю, що полягає у спонтанному способі взаємодії між учнями-акторами та учнями-глядачами. Плейбек-театр є театром імпровізації, як текстової, так і музичної і пластичної. Цей жанр не висуває вимог щодо організації простору і сценічної дії: для вистави необхідне будь-яке приміщення чи навіть вулиця, відсутнє спеціальне обладнання і реквізит, не потрібно підбирати костюми акторів (як правило, вони чорного кольору для того, щоб глядач мав змогу зосередитись виключно на майстерності виконання перформансу).

У закладах загальної середньої освіти цей перформанс присвячений учнівським історіям, і тому плейбек-театр дає учню-глядачу змогу отримати набагато більше уваги, ніж в будь-яких інших театральних постановках. Суттєво, що це чи не єдиний театр, жанр якого вимагає вміння від учня-актора ретельного слухання іншого учня, свого глядача, сприймання й розуміння його емоцій і відтворення важливої саме для нього реальної історії під час сценічного дійства. Роль кондактора (ведучого) при цьому полягає саме в тому, щоб створити для глядача

найкомфортнішу атмосферу, за допомогою якої він би зміг, передаючи нюанси певної події, відкритись присутнім, відчутти свою важливість як особистості й унікальність своєї історії. Відтак плейбек-театр можна вважати поєднанням сценічного мистецтва і соціальної послуги, що спонукає учнів і до роздумів, і до активних дій.

Впровадження технології плейбек-театру у процес формування соціально успішної особистості сучасного учня в закладах загальної середньої освіти створило сприятливі умови для розвитку емоційного інтелекту, асертивності, уваги, уяви і логічного мислення учнів; формуванню навичок акторського мистецтва, зокрема, сценічного мовлення, сценічного руху й розуміння драматургії, спонтанної дії в різних ситуаціях соціального життя; а також покращання вмінь командної роботи і толерантної взаємодії в учнівському колективі; посилення прагнень школярів до конструктивного розв'язання різних складних для них життєвих ситуацій; активізації процесів рефлексії і самовдосконалення учнів, усвідомленого обрання ними власної моделі соціальної успішності.

Список використаних джерел:

1. Атюнина В. С. Образ успешного человека в семантическом пространстве личности: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / Вера Сергеевна Атюнина. – Хабаровск, 2007. – 23 с.
2. Сніжко А. М. Концепт успішна людина в українській і англійській мовах / Сніжко А. М. // Корпоративні дослідження слов'янських мов і літератур. – 2009. – С. 178–183.
3. Шахрай В. М. Формування соціальної компетентності учнів основної і старшої школи засобами театрального мистецтва: монографія / В. М. Шахрай. – Біла Церква: Видавць Пшонківський О. В., 2016. – 404 с.
4. Нечерда В. Б., Кириченко В. І. Підлітки уразливих категорій: типологія і особливості виховання в умовах закладів загальної середньої освіти: методичний посібник / за ред. Нечерди В. Б. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. – 134 с.
5. Савинов В. В. Развивающая практика плейбек-театра / Савинов Владимир Викторович // Территория детской психотерапии. Дискурс разных школ: матер. второй и третьей науч.-практ. конф. ПАДАП (Киев, 2011–2012) / Профессиональная ассоциация детских аналитических психологов; ред. кол.: Залесская О. В., Коваленко Е. П., Худякова Н. Ю. – К.: ПАДАП, 2013. – С. 122–125.